מסכת מדות

עם פירוש הרמב"ם ועם פירוש הרב שמעיה אשר פתר לפני רבינו מנוחתו כבוד

בשלשה מקומות פרק ראשון

בשלשה (א)[א]מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד (ב)[ב]והלוים בעשרים ואחד מקום [ג]חמשה על חמשה שערי הר הבית ארבעה על ארבע פנותיו מתוכו חמשה על חמשה שערי העזרה ארבעה על ארבע פנותיה מבחוץ ואחד (א)בלשכת הקרבן ואחד בלשכת הפרכת ואחד לאחורי בית הכפורת: ב (ג)[ד]איש הר הבית היה מחזר על כל משמר ומשמר ואבוקות דולקין לפניו וכל משמר שאינו עומד (ב)אומר לו איש הר הבית שלום עליך ניכר שהוא ישן חובטו במקלו ורשות היה לו לשרוף את כסותו והם אומרים מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפים שישן לו על משמרו רבי אליעזר בן יעקב אומר פעם אחת מצאו את אחי אמא ישן ושרפו את כסותו: ג [ה]חמשה שערים היו להר הבית שני שערי חולדה מן הדרום משמשין כניסה ויציאה קיפונוס מן המערב משמש כניסה ויציאה טדי מן הצפון לא היה משמש כלום [ד]שער המזרחי עליו שושן הבירה צורה שבו (רואה) כהן גדול (ג)שורף את הפרה וכל מסעדיה יוצאין להר המשחה: ד (ה)[ו]שבעה שערים היו בעזרה שלשה בצפון ושלשה בדרום ואחד במזרח שבדרום שער הדלק שני לו שער (ח)הקרבן שלישי לו שער המים שבמזרח שער נקנור [י]ושתי לשכות היו לו אחת מימינו ואחת משמאלו אחת לשכת פנחס המלביש ואחת לשכת עושי חביתין: ה (ה)[ו]ושבצפון שער הנצוץ [ח]וכמין אכסדרה היה ועלייה בנויה על גביו שהכהנים שומרים מלמעלן והלוים מלמטן ופתח היה לו לחיל שני לו שער הקרבן שלישי לו בית המוקד: ו (ז)[ט]וארבע לשכות היו [ו]בבית המוקד כקיטונות פתוחות לטרקלין שתים בקדש ושתים בחול וראשי פישפשין מבדילין בין קדש לחול ומה היו משמשות מערבית דרומית היא היתה לשכת [ז]קרבן דרומית מזרחית היא היתה לשכת [ח]לחם הפנים מזרחית צפונית (ח)בה גנזו בני חשמונאי את אבני המזבח ששקצום מלכי יון צפונית מערבית בה יורדים לבית הטבילה:

ר"ש

שומרים בבית המקדש. בלילות: **בבית אבטינס.** שם מפטמין את הקטורת: **ובבית הניצוץ.** מפרש לקמן (משנה ה) עלייה בנויה על גבה ט] (שערי עזרה) (א) הכהנים שומרים מלמעלה והלוים מלמטה אותן לוים שבמשמר השומרים את העזרה והם נמנין עם עשרים ואחד מקום שהלוים שומרים בשערי הבית ובשערי העזרה כמפורש: **ובבית המוקד.** באותן ב' לשכות שהיו לבית המוקד הבנויות בקדש כדתנן לקמן (משנה ו) ובשתי לשכות הבנויות לו בחיל הלוים שומרים מבחוץ: **חמשה.** שומרים לוים: **על חמשה משערי הר הבית.** שיש לו חמשה שערים המנויים לפנינו (משנה ג): **ארבעה.** שומרים: **על ארבע פינותיו** של הבית: **מתוכן.** כלומר [אלו] ואלו מתוכן שומרי הפינות ושומרי השערים בתוך החומה היו יושבין שכן כל אדם רשאי לישב שם: **חמשה.** שומרים לוים: **על חמשה משערי העזרה.** (ב) שבעה שערים מונה לקמן (משנה ד-ה) בעזרה מפרש במסכת תמיד (כו.) ב' מהן היו תכופין לשאר השערים שאינן צריכין שימור אלא לה' שערים י] מלובקים: **ארבעה.** שומרים: **על ארבע פינותיה.** של עזרה: **מבחוץ.** כלומר אלו ואלו מבחוץ היו עומדים חוץ לעזרה שהרי אין ישיבה בעזרה ולא היו יושבים מבפנים הרי שמנה עשר שומרים בין שער ופינה וג' מוסיף עוד אחד כו': **ב איש הר הבית.** ממונה על כל משמר ומשמר מהשומרים בעזרה: **בן לוי לוקה.** מאותן השומרים: **ג חמשה שערים היו להר הבית.** לחומת עזרת נשים המקפת כל ההר לפנים מן החיל: **שני שערי חולדה.** כך שמם: **וקיפונוס.** שם השער: **טדי.** בדל"ת והוא שער לא היה משמש כלום שום יציאה וביאה אלא בעל קרי היה יוצא בו לרבי אליעזר בן יעקב כדמפרש בשילהי פרקין: **שער המזרחי.** שבחומת עזרת נשים שהכל נכנסין דרך שם לכל העזרות ועל אותו השער שושן הבירה צורה לא ולמד במס' (יומא) [מנחות לח.]: **שבו.** בשער המזרח זה: **כהן השורף הפרה וכל מסעדיה.** העוסקים: **יוצאין.** דרך שם להר הזיתים שבמזרח שהוא כנגד אותו שער וכבש היו עושין מהשער להר מפני קבר התהום: **ד שבעה שערים היו בעזרה.** בעזרת ישראל: **שער נקנור.** הוא שער האיתון (יחזקאל מ, טו) והוא משמש כל כניסה ויציאה של עזרה הגדולה. איתון לשון ביאה כמו אתא בוקר (ישעיה כא, יב): **המלבש.** בגדי כהונה מונחין שם: **ה בית המוקד.** היה כולו בחול שכן זקני בית אב ישנים שם אלא הלשכות שלו חליין בחול וחליין בקדש: **ו לשכת קרבן.** [שהיו שם] טלאים המבוקרים:

ר"מ

מספר המשמרות ששומרות כל המקדש כ"ד משמרות סמך לזה מה שנאמר בד"ה (א כו) למזרח הלוים ששה לצפונה ליום ארבעה לנגבה ליום ארבעה ולאספים שנים שנים לפרבר למערב ארבעה למסלה שנים לפרבר הרי אלו עשרים וארבע משמרות אע"פ שקרא אותם כולם בפסוק זה לוים יש מהם שלשה כהנים כמו שהקדמנו הרי קורא הכהנים לוים במקומות רבים אמר (יחזקאל מד) והכהנים הלוים בני צדוק וכן ביאר בתלמוד (תמיד כז.) וכן פי' (שם) לפרבר כמ"ד כלפי בר רוצה לומר שיהיה המשמר מחוץ לחומת העזרה כמו שנתבאר כאן וטעם זה כמו [יא] שביארנו שאין מותר לשבת בתוך העזרה כמו שביארנו ואי אפשר להם לעמוד כל הלילה ולפיכך יהיה המשמר מבחוץ כדי שיוכל לשבת. ומה שאמר כאן **חמשה שערי העזרה.** הוא לדעת ת"ק לפי שיש מן התנאים מי שאמר חמשה שערים היו לעזרה והוא המדבר כאן ויש מהם שאמר ז' והוא דעת רבים ויש מהם שאמר י"ג כמו שביארנו בשני משקלים (משנה ג) וכמו שיתבאר בשני של מסכתא זו ולדעת החכמים היה המשמר על חמשה שערים מן השבעה: **ג** כשעלו משושן הבירה לבנין בהמ"ק [יב] שהיה בימי עזרא צוה אותם המלך שיעשו צורת מדינה כצורת [מדינת] שושן הבירה במקדש כדי שיהיה אימת המלך עליהם ויזכרו [יג] מושבם ולא ימרדו במלכות ולפיכך ציירו אותה על שער מזרח משערי הר הבית. **והר המשחה.** בו היו שורפין פרה אדומה כמו שיתבאר במסכת פרה (פרק ג) והוא הר הזיתים והוא במזרחו של ירושלים ומשער הזה היה יוצא [יד] כהן גדול והפרה ומשמשיה להר הזיתים: ומה שאמר **כ"ג השורף את הפרה.** הוא דעת ר"מ כמו שנתבאר בספרי (חקת, קכג) ואינה הלכה [טו] אבל היא כשרה בכהן הדיוט כמו שנתבאר במקומו במסכת פרה (פ"ד משנה א). ומן השער הזה היו מוליאין ג"כ כל הצריך [טז] בשריפתה והוא מה שאמר וכל מסעדיה: **ה** חיל. היא חומה [יז] שסובבת כל העזרה מבית לחומת הבית כמו שנצייר בפרק שאחר זה:

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ח מהל' בית הבחירה הלכה ה:
ב ב מיי' שם הל' ד:
ג ג מיי' שם הלכה ח:
ד ד מיי' שם הלכה י:
ה ה מיי' שם פ"ה הל"ג:
ו ו מיי' שם הלכה ד:
ז ז מיי' שם הלכה יז:
ח ח מיי' שם פ"ח ה"ה:
ט ט מיי' שם פ"ה ה"י:

◆

פי' הרא"ש

פירוש זה נדפס בשיבושים רבים בפראג תפ"ה, ומשם הועתק לדפוסי וילנא. מהדורתינו זו, תוקנה והושלמה עפ"י כת"י יחיד בעולם, עד שניתן לומר עליה 'פנים חדשות באו לכאן'.

א בשלשה מקומות הכהנים שומרים. פרשתי בריש תמיד (כה:): **והלוים בכ"א מקום.** בפ"ק דתמיד (כז.) יליף לה מקרא ושם פרשתי [ד]בשלשה מקומות שהכהנים שומרים הוו מלבד כ"א מקומות שהלוים שומרים והוו בין הכל כ"ד או אותן ג' היו בכלל כ"א כי בהן היו שומרים כהנים ולוים כהנים מלמעלה ולוים מלמטה: **על ד' פנותיו מבחוץ.** מפרש בתמיד (שם) דמשום דאין ישיבה בעזרה היה שומר מבחוץ אבל בהר הבית שיכול לישב כשהוא עיף היה שומר מבפנים. ובכלל שערי עזרה היו בית הניצוץ ובית המוקד ובית אבטינס היה באחד מן הפנות: **לשכת הקרבן.** היא לשכת הטלאים א"נ לשכה היתה מיוחדת לבקר בה הקרבנות ממומין: **לשכת הפרוכת.** שהיו אורגים בה הפרוכות: **ואחורי בית הכפורת.** לשכה אחת היתה במערב והיה לול קטן בכותל מערבי פתוח מקדש הקדשים לאותה [גי' מלאכ"ש: ולאותה] לשכה והלשכה היתה פתוחה לעזרה כנגד הלול להכשיר אחורי בית הכפורת לשחיטת קדשים דקרינן ביה פתח אהל מועד כדאיתא בפ' איזהו מקומן (זבחים נה:): **ב איש הר הבית.** ממונה על שמירת הר הבית: **לשרוף את כסותו.** ואין כאן משום בל תשחית משום דהפקר ב"ד הפקר: **אמר ר' אליעזר בן יעקב וכו'.** מעשה אתא לאשמועינן וגם ש"מ דסתם מתני' דמדות ר"א בן יעקב: **ג שני שערי חולדה מן הדרום.** לפי שהיו בעיקר הר הבית כדתנן לקמן בפ"ב (מ"א) רובו מן הדרום קרי להו חולדה כמו חולדה שדרה בעיקרי בתים. וי"מ לפי שחולדה הנביאה היתה יושבת בין שני השערים הללו כדכתיב (מלכים ב כב, יד) והיא יושבת בירושלם במשנה ומתרגמינן והיא יתבא [בירושלם ב]בית אולפנא כמו ושננתם וגם משמע במשנה בין שני השערים, והיתה יושבת שם ומלמדת שופטי ישראל ולא היתה יושבת בבית משום יחוד כדאמרי' במגילה (יד.) והיא יושבת תחת תמר משום יחוד: **משמשים כניסה ויציאה.** כי רוב בניינו מן הדרום ויוצאים ונכנסים באלו השערים: **וקפונוס מן המערב.** קטן היה השער לפי שמיעוטו מן המערב נקרא קיפונוס כמו קופא דמחטא. וי"מ לפי שהשכינה במערב היה השער הזה ראש לכל השערים, קפי הוא ראש בלשון יון: **טדי מן הצפון.** טדי לשון גובה כדתנן לקמן בפ"ב (מ"ג) כל השערים שהיו שם היו להם שקופות חוץ משער טדי שהיו ב' אבנים מוטות זו על זו כזה והיה הגבוה באמצע, וזהו שיסד רבנא קלונימוס בפיוטיו[ה] [כי] טפסרי טהר בטעמם יטידוך פירוש יגביהוך. וי"מ טדי לשון השתחוייה ב' אבנים מוטות זו על זו נראות כמשתחוות זו לזו: **לא היה משמש כלום.** כי מעט תשמיש היה שם: **שושן הבירה צורה.** מצויירין שם. בפ' שתי הלחם (מנחות לח.) מפרש מ"ט רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי חד אמר כדי שידעו מהיכן באו ויכנע לבם וחד אמר שתהא אימת מלכות עליהם: **וכל מצעדיה.** המסייעים בשריפתה כדתנן בפ"ג דפרה (מ"ז) זקני ב"ד[ב] היו מקדימין להר המשחה: **ד שבדרום שער הדלק.** שדרך אותו שער היו מכניסין עצים למערכה: **שער הקרבן.** שמביאים דרך אותו שער התמידין. י"מ כשהוליך אברהם את יצחק בנו בהר המוריה הוליכו דרך אותו מקום שנבנה עליו זה השער: **שער המים.** לקמן (בפ"ג) [בפ"ב מ"ו] מפרש שבו מכניסין צלוחית המים לניסוך בחג: **שער ניקנור.** שם האיש שהביא השערים מאלכסנדריא של מצרים ונעשה לו נס כדאיתא ביומא (לח.). ובפ"ו דשקלים בירושלמי[ג] כשצרו יונים על חשמוני' היה שם איש א' מגדולי יונים ושמו ניקנור והיה מחרף ומגדף כל שעה וכשגברה יד החשמוני' קצצו ראשו וידיו ורגליו ותלאוהו בשער המזרחי: **פינחס המלביש.** שם היו בגדי כהונה. ירושלמי (שקלים פ"ה ה"א) פינחס על המלבוש כך היה שם הראשון ונקראו כולם על שמו: **לשכת בית עושה חביתין.** ששם עושין חביתי כ"ג להקריב עשרון מחציתה בבקר ומחציתה בערב: **ה** וכמין אכסדרה היה. רוח רביעית היתה רובה פרוצה כמין אכסדרה שפרוצה מרוח ד' כך היתה רובה פתחים וחלונות: **שהכהנים שומרים מלמעלה.** בפ"ק דתמיד (כו:) יליף לה מקרא: **ופתח היה לו לחול.** מלבד הפתח שפתוח לעזרה. וא"ת בפ"ק דתמיד (שם) דפריך וחד שומר ה"ל לבית המוקד לפרוך נמי מבית הניצוץ שהיו לו שני פתחים. וי"ל דבית הניצוץ לא היה צריך שמירה בפתח של צד חוץ כי לא היה בו שום שימוש כי היה כמין אכסדרה אבל בית המוקד היה בית גדול והיה בו שמוש רב והוצרך שמירה גם לצד חוץ: **ו שתים בקדש ושתים בחול.** ושל צד דרום בקדש: **וראשי פספסין.** (כלומסאו') [כלונסאות][ד]: **מערבית דרומית היא היתה לשכת טלאי קרבן.** בפ"ק דיומא (טו:) פריך ממתניתין דהכא אמתניתין דתמיד (ל.) דקתני והרי לשכת הטלאים במקצוע צפונית מערבית והכא קתני שהיתה במקצוע מערבית דרומית ותו פריך התם דהכא קאמר דרומית מזרחית היתה לשכת עושה לחם הפנים והתם קחשיב לשכת לחם הפנים רביעית ללשכת טלאים שהיתה במקצוע צפונית מערבית נמצא דלשכת לחם הפנים היתה במקצוע צפונית מזרחית כשהלך דרך ימין מצפון למערב וממערב לדרום ומדרום למזרח, ומשני אקושיא קמייתא לשכת טלאים אקצויי מקציא מאן דאתי מצפון מתחזיא ליה בדרום ומאן דאתי מדרום אתחזיא ליה מצפון פי' לשכת הטלאים היתה נראית בשתי המקצועות שארוכה היתה ועומדת במערב ומארכת לצד צפון ולצד דרום מאן דאתי מצפון ורואה אותה רחוקה מקרן צפונית מערבית חושב אותה שעומדת בקרן מערבית דרומית ודאתי מדרום מתחזיא ליה משוכה לצפון כזה ☜, וקאמר התם מסתברא דבמערבית דרומית הואי כלומר קרובה יותר לדרום

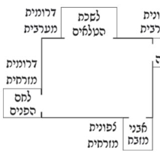

מסורת הש"ס

(א) תמיד כה: פ"א מ"א [ודף כז.], (ב) [תמיד כו.], (ג) תמיד כו:, (ד) מנחות לח., (ה) יומא יט. [תמיד כז.], (ו) תמיד כה: [יומא יט.], (ז) [יומא טו:], (ח) יומא טז. [ע"ז נב:],

◆

הגהות הב"ח

(א) בפירוש ר"ש ד"ה ובבית הנילוץ וכו' הכהנים שומרים מלמעלה והלוים מלמטה. נ"ב זהו לרבא דמשני במסכת תמיד דף כ"ז דאיכא למ"ד דלא הוה רק [ה' שערים] בעזרה ואפשר דאחד מהם בית הנילוץ ושם הלוים היו שומרים למטה [והכהני'] מלמעלה דלאביי] דמשני שם דהוה שבעה שערים בעזרה [וב' מהם] לא היו לריכין שימור לוים דהיינו [בית המוקד ובית הנילוץ] משום דהכהנים היו שומרים שם ולפ"ז נ"ל דמה שאמר והלוים מלמטה לא קאי על בית הנילוץ [אלא אגב] דקאמר והכהנים היו שומרים מלמעלה קאמר והלוים למטה כדפי' כן במסכת תמיד דף כ"ו ע"ב ודו"ק דאל"כ סתרי אהדדי: (ב) ד"ה על חמשה וכו' ז' שערים. נ"ב ר"ל אע"פ דשבעה שערים וכו':

◆

שינויי נוסחאות

א. ההגהות שנכתבו על גליונות דפוס ונציה במס' זו נראה שאינם מבעל הש"מ, למרות זאת קראנו אותם על שמו כפי שנשתגר בדפוסים. ב. השתמשנו לשינו"ס בפירוש הר"ש לפרקים ג-ה בכת"י אוקספורד (כתי"א). ג. בפיה"מ לרמב"ם השתמשנו בהגהותיו של ר' שמואל לירמא (רשל"י) בגליון פיה"מ נאפולי רנ"ב.

א] ואחד ללשכת הקרבן ואחד ללשכת הפרכת (ש"מ), ב] ואומר לו. כן איתא בתמיד (מ"ה), ג] כהן גדול השורף את הפרה ופרה וכל (ש"מ), ד] שני לו שער הבכורות (ש"מ), ה] שבצפון שער הנלוץ (ש"מ), ו] היו לבית המוקד (ש"מ), ז] נ"א. לשכת טלאי קרבן (מ"ה), ח] לשכת עושה לחם הפנים מזרחית לפונית שבה גנזו (ש"מ), ט] ליתא בדפו"י, י] נ"א. לה' שערים מרוחקים (מ"ה), יא] כמו שביארו (רשל"י), יב] לבנין בהמ"ק כמו שנתבאר בספר עזרא לוה אותם המלך שיעשו לורת מדינת שושן הבירה במדרתו [וגי' רשל"י במקדש] כדי (ש"מ), יג] ויזכרו מושבם בה (ש"מ). וגי' מ"ה ויזכרו מושלם. יד] היה יולא הכהן והפרה (רשל"י ומלאכ"ש), טו] ואינה הלכה אלא שהיא כשרה (ש"מ), טז] כל הלריך לשריפתה (ש"מ), יז] חומה סובבת. (רשל"י),

---

(א) לשחרית ביו"כ לאחר קדושה, המיוסד על הפסוק ובכן מי לא יראך מלך וכו', ושם הוא בד"ה כי אדוקי אש. (ב) לפנינו שם הגי' וזקני ישראל (מגיהי ד' וילנא). (ג) לפנינו ליתא. (ד) וכן פירש רבינו לקמן בפ"ב משנה ו'. ובדפוסים, 'כלומר מסמר' ושיבוש הוא.

ז [א]שנים שערים היו לבית המוקד אחד פתוח לחיל ואחד פתוח לעזרה א"ר יהודה זה [א]שהיה פתוח לעזרה פשפש קטן היה לו [ב]שבו נכנסין לבלוש את העזרה: ח [ג][א]בית המוקד כיפה ובית גדול היה מוקף רבידין של אבן וזקני בית אב ישנים שם ומפתחות העזרה בידם [ד]ופרחי כהונה איש כסותו בארץ: ט ומקום היה שם אמה על אמה וטבלא של שיש וטבעת היתה קבועה בה ושלשלת המפתחות [ב]היו תלויות בה הגיע זמן הנעילה הגביה את הטבלא בטבעת ונטל את המפתחות מן השלשלת ונעל הכהן מבפנים ובן לוי ישן לו מבחוץ גמר מלנעול החזיר את המפתחות לשלשלת ואת הטבלא למקומה [ג]נתן כסותו עליה ישן לו [ג][ה]אירע קרי באחד מהם יוצא והולך לו במסיבה ההולכת תחת הבירה והנרות דולקים מכאן ומכאן עד שהוא מגיע לבית הטבילה ר"א בן יעקב אומר במסיבה ההולכת תחת החיל יוצא והולך לו בטדי:

הדרן עלך בשלשה מקומות

הר [ו]הבית היה ה' מאות אמה על ה' מאות אמה [ז]רובו מן הדרום שני לו מן המזרח שלישי לו מן הצפון מיעוטו מן המערב מקום שהיה רוב מדתו שם היה רוב תשמישו: ב [ח]כל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל חוץ ממי שאירעו דבר שהוא מקיף לשמאל מה לך מקיף לשמאל שאני אבל השוכן בבית הזה ינחמך שאני מנודה השוכן בבית הזה יתן [ד] בלבך ויקרבוך דברי ר"מ א"ל רבי יוסי עשיתן כאילו עברו עליו את הדין אלא השוכן בבית הזה יתן בלבך ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך:

לפנים

ר"מ

ו כבר נתבאר שבית המוקד הוא בית גדול בשיעורו והיו בארבע זויות של ארבע [ט] אלו הבתים כדמות בתי השינה שיש בטירות המלכים שהוא בית קטן בתוך בית גדול. והוא מה שאמר **קיטונות** [י] **הפתוחות לטרקלין.** וכבר ביארנו פעמים טרקלין שהוא בית המלכות וקיטון מקום בית השינה שישנים בו בזמן הקיץ תרגום קיץ (בראשית ח, כב) קייטא. ולפי שהיו אלו הארבעה לשכות שתים מהם והם [יא] מצד העזרה קדש ושתים חול עשו [יב] בקרקעיתם ממעל שבכות להבדיל קרקע השתים של הקדש מקרקע שתים של חול. **ופספס** הוא [יג] דבר קטן מפסיק מנוקב נקבים קטנים לפעמים עושים אותו מקנים ונקרא מבעאב בלשון ערב אצל ההמון ולפעמים עושין מעצים ונקראים אצלינו שבכות ולפעמים עושים [יד] בדים על אותו הצורה מאיזה דבר שיהיה והוא נקרא פספס ולפיכך אין אנו צריכין לבאר שם זה פעם אחרת להבא וכבר הקדמנו [טו] אותו בשלישי מתמיד (משנה ג). ומה שאמר לשכת הטלאים. היתה במקצוע צפונית מערבית ונתן אותו בכאן מערבית דרומית ותירצו קושיא זו בתלמוד (יומא יז.) ואמרו דקאי בצפון ומחזיא בדרום דקאי בדרום ומחזיא בצפון ומסתברא [טז] למערבית דרומית הוה קיימא וענין זה הוא שהיתה נתונה בבית המוקד עצמו מערבית דרומית וכמו שזכר כאן וכשמשערין מקומה לנגד העזרה תהא מן העזרה צפונית מערבית כמו שזכר בתמיד (ל.) כשנתן אותה בלשכה זו והוא בעזרה והואיל והדבר כן אז תהא לשכת עושים לחם הפנים. שהיא רביעית ללשכת הטלאים כמנין תמיד כמו שזכר שם דרומית מזרחית מבית המוקד כמו שזכר כאן ואני ידעתי שאין מבינים זה [יז] בגמרא אלא מראיתו בצורה וזו היא צורת מקום בית המוקד בעזרה וצורת הארבע לשכות שבו והסתכל בצורה ומה שכתוב בה ויתבאר לך כל מה שכתוב כאן וזו היא הצורה (א) ומבואר הוא שהלשכה הנקראת בתמיד לשכת החותמות היא שגנזו בה בני חשמונאי אבני מזבח. והלשכה [יח] שיש בה מדורות האש ששם מתחמם מי שטבל כמו שנתבאר בתחלת תמיד היא נקראת בשלישי מתמיד לשכת בית המוקד. והוא שאמר כאן **עליה שבה יורדין לבית הטבילה** ודע זה: ז כבר זכרנו בתחילת תמיד שמבית המוקד היו נכנסים לחפש העזרה כל יום והיו נכנסין על פתח קטן וכבר ציירנו בצורה זו שהקדמנו השני פתחים אחד בדרומו לצד צפון העזרה והא' בצפונו לצד החיל כמו שהוא מבואר בצורה: ח לפי הנראה ממשנה זו שהיו צריכים מפתחות לסגור הדלתות והיו מנעולי דלתותיהם בלי ספק דומים למנעולים הנקראים בלשון ערבי אקפ"ל אלול"ב ובלע"ז קאדיני"ש דטורנ"ו שעושים אותם אצלינו ואינם נסגרים אלא במפתחותיהם שבהם נפתחים. וכבר זכרנו פי' הלכה זו בתחילת תמיד: **ט ר"א בן יעקב אומר.** שאינו חוזר טבול יום זה לבית המוקד אלא יוצא להר הבית [יט] לפי שטדי הוא השער הצפוני משער הר הבית כמו שזכרנו כבר בפרק זה (משנה ג). ואין הלכה כר"א בן יעקב: הדרן עלך בשלשה מקומות

הר הבית וכו'. אמרו שהעזרה לא היתה באמצע הר הבית אלא היה הרוחק שיש בין חומת הר הבית ובין חומת העזרה לצד דרום יותר מן הרוחק שיש ביניהן מצד המזרח והרוחק ממזרח יותר מהצפוני והצפוני יותר מן המערבי והנני מצייר עכשיו זה ואצייר החיל והסורג ועזרת הנשים הנזכרת בכאן בפרק הזה כדי שתהא צורה אחד ולא נצטרך להרבות וזו היא צורת זה (ב): ב [כ] פירוש זה כגון מי שנכנס על שער שושן הבירה אינו הולך לצד שער חולדה אלא לצד שער טדי וכן תקיש לכל הנכנס על שער מהשערים. וענין **כאילו עברו עליו את הדין.** שעברו [כא] חק ועניים אין חוששין לדיינים אלא פוסקין עליו שחטא ונתחייב אלא נדוי ודברי רבי יוסי אמת:

ר"ש

ז **לבלוש את העזרה.** כדתנן במסכת תמיד (כח.) נטל את המפתח ופתח את הפשפש שנכנס מבית המוקד לעזרה היו בודקין והולכין הגיעו אלו באלו אמרו שלום הכל שלום כלי השרת מולאין כתיקונן: ח **בית המוקד כיפה.** ככיפה היה עשוי: **ובית גדול והיה מוקף רובדין של אבן.** רצפה חלקה וגבוהה לשכב שם: **איש כסותו בארץ.** כר וכסת שלו שוטח בקרקע שלא על הרובדין העשויין לזקנים וישן על הארץ: ט **אמה על אמה.** בארץ וטבלא עליו: **הגיע זמן הנעילה.** שעת הגפת דלתות: **הגביה את הטבלא.** הכהן השוער: **מן השלשלת.** בשלשלת היו תלויות: **ונעל הכהן מבפנים.** כל השערים שיש לו לנעול: ובעודו עוסק בנעילת שערים **בן לוי ישן לו מבחוץ.** [ה] [על הטבלא במקומו]: **גמר הכהן מלנעול.** הגביה הטבלא **החזיר המפתחות לשלשלת והחזיר הטבלא למקומה: ונתן בן לוי כסותו עליה** חזר וישן לו: **מסיבה ההולכת תחת הבירה.** תחת המקדש במה [ו] שעולין עליו וגבוהין משולי החיל שהרי מחילות לא נתקדשו: **במסיבה ההולכת תחת החיל.** במה שהוא גבוה מרגלי ההר: **והולך לו בטדי.** שער [ז] (הדרום) [הצפון] שלא היה משמש כלום:

הדרן עלך בשלשה מקומות

הר הבית היה כו'. הר המוריה שעליו הבית בנוי: **רובו מן הדרום.** רובו של בנין בדרום ההר שבדרום ההר היה רוב תשמיש העזרה: (א) [ח] **לא מן המזרח.** פחות מן הרוב במזרח שתשמיש המזרח מועט מתשמיש הדרום ותשמיש הצפון פחות משל מזרח ומועט שבכולם במערב שאין תשמיש היכל כל כך ולבי מגמגם בלשון: **ב מה לך מקיף לשמאל.** שואלין לו והוא משיב שאני אבל והם עונין השוכן וכן שאני מנודה:

עין משפט נר מצוה

י א מיי' פ"ה מהלכות בית הבחירה הל' ט:

יא ב מיי' פ"ו מהלכות תמידין ומוספין הל"א:

יב ג מיי' פ"ח מהל' בית הבחירה הל' ה:

יג ד מיי' שם הל' ו:

יד ה מיי' שם פ"ה הלכה יא:

א ו מיי' שם הלכה א:

ב ז מיי' שם הלכה ו:

ג ח מיי' שם פרק ז הלכה ג:

שינויי נוסחאות

א] זה שהוא פתוח לעזרה (ש"מ), ב] ושלשלת המפתחות היתה קבועה בה (ש"מ), ג] ונתן כסותו עליה וישן לו (ש"מ), ד] יתן בלבם (מ"ה. וכ"ה נוסח המשנה שבמשניות), ה] נוסף ע"פ דפו"י, ו] צ"ל שעולין (מ"ה), ז] כ"ה בש"מ. ויאר, כדאמרינן לעיל טדי מן הצפון וכן פי' בערך טדי, ח] שני לו מן המזרח (מ"ה. וכ"ה בכת"י אוקספורד), ט] והיו בארבע זויות שלו אלו ארבעה בתים. כצ"ל (ש"מ ורשל"י), י] פתוחות (רשל"י), יא] שמצד העזרה (רשל"י), יב] עשו סטחה"א (בערבי. ופי' בשטח) בקרקעיתם ממעל שבכות (רשל"י), יג] ופספס הוא האנ"ח (בערבי. ופי' מחילה) דבר קטן מפסיק (רשל"י), יד] ולפעמים עושים מבנין על אותה הצורה (רשל"י), אך גי' המלאכ"ש כמו עושים. טו] וכבר הקדמנו בשלישי מתמיד. כצ"ל (רשל"י), טז] ומסתברא דבמערבית דרומית (רשל"י), יז] שאין מבינים זה במהרה (מ"ה, וכ"ה בד' נאפולי), יח] והלשכה שהיה בה (רשל"י), יט] יוצא להר הבית [illegible] (רשל"י), כ] פירוש שנכנסים משער שושן הבירה (ש"מ). וגי' [illegible] שיכנס משער שושן לא ילך לצד שער חולדה, כא] שעברו על האמת בעניינו (רשל"י). ובדפו"י בענינה] ואין חוששין לדיינים (רשל"י),

פי' הרא"ש

מלצפון כמו שציירתי. ולמאי דמנינן לחם הפנים אלחם הפנים משני' מר חשיב דרך ימין ומר חשיב דרך שמאל, פי' הך תנא דמדות דהכא חשיב דרך ימין כדמפרש בהדיא דקאזיל ומני מדרום למזרח וממזרח לצפון ומצפון למערב וממערב לדרום והבא להקיף סביב הבית ומקיפו דרך ימין מבחוץ זהו סדר הקיפו ולכך היתה לשכת לחם הפנים שניה לה בקרן דרומית מזרחית ותנא דמסכת תמיד קחשיב דרך שמאל ולשכת טלאים במקצוע דרומית מערבית נמצא לשכת לחם הפנים רביעית לה במקצוע מזרחית דרומית כשתקיף דרך שמאל. וא"א בשלמא דקריבא טפי למערבית דרומית היינו דמשני' לחם הפנים כדפרישנ' אלא א"א בצפונית מערבית הואי מאי תירצתיה דלחם הפנים דכי מנית נמי דרך שמאל הוי לחם הפנים שהוא רביעית לה במקצוע דרומית מערבית כיון דלשכת הטלאים במערבית צפונית. ופריך התם והאמר מר כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין ומשני ה"מ בעבודות אבל הכא חושבנא בעלמא הוא. והא דלא פריך התם דהכא תנן במזרחית צפונית בה גנזו בית חשמונאי צפונית מערבית בה יורדין לבית הטבילה והתם קרי להו לשכת החותמות ולשכת בית המוקד די"ל דהתם קרי להו בשם עיקר תשמישן והכא קאמר דגם אלו הדברים עשו להם. ותימה אמאי לא משני בלחם הפנים אקצויי מקציא מאן דאתי מדרום לצפון מתחזיא ליה מזרחית צפונית ומאן דאתי מצפון לדרום מתחזיא ליה דרומית מזרחית. וי"ל דלשכת בית המוקד היתה בה תשמיש רב והיתה גדולה אבל לשכת לחם הפנים היה בה תשמיש מועט ולא היתה גדולה ולא שייך בה למימר אקצויי מקציא כנ"ל: **ששקצום מלכי יון.** שהקריבו עליהם לע"ז כדאיתא פ' ר' ישמעאל (ע"ז נב:): **בה יורדים לבית הטבילה.** דרך המסיבה שתחת הבירה: **ז פשפש קטן.** שער קטן עומד תוך שער הגדול: **לבלוש את העזרה.** לחפש אם חסר כלום כדתנן פ"ק דתמיד (כח.): **ח רובדין של אבן.** מפרש בפ"ק דתמיד (כו:) גזרתא דאצטיותא דסלקו לאצטיותא פי' מעלות

פי' הרא"ש (המשך)

היו בחומה מאבני גזית שהיו עולים לאיצטיות רחבות מתוקנות לישן שם: **ומפתחות העזרה בידם.** ברשותם כדמפרש ואזיל: **ט ומקום היה שם אמה על אמה וטבלא של שיש.** כל הבית מרוצף באבנים שיש מחוברות בסיד ובנין אבל טבלא זו שהיא אמה על אמה לא היתה מחוברות והיה תחתיה חלל: **וטבעת היתה בה קבועה.** מלמעלה להגביה את הטבלא כדי ליטול את המפתחות ולמטה כלפי הקרקע היתה שלשלת תלויה בה ובאותה שלשלת היה מחבר כל המפתחות: **הגביה [את] הטבלא מן הטבעת.** כלומר עם הטבעת הקבועה בה: **בן לוי ישן לו מבחוץ.** לשער בהר הבית: **במסבה.** בנין תחת הקרקע: **תחת הבירה.** בריש יומא (ב.) ופרק טבול יום (זבחים קד:) רבי יוחנן וריש לקיש חד אמר מקום בהר הבית ובירה שמו וחד אמר כל הבית קרוי בירה: **תחת החיל.** מקום היה בהר הבית וחיל שמו: **יוצא והולך לו בטדי.** היה הולך במסבה עד שמגיע סמוך לשער הטדי שבצפון. ובערוך (ערך טדי) פי' יוצא והולך לו בטדי בהר הבית שנקרא טדה ה):

סליק פירקא בס"ד

פרק שני

א הר הבית היה ת"ק אמה על ת"ק אמה. נקרא הר הבית על שם נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים (ישעיהו ב, ב). והיתה הקף הר הבית ת"ק אמה על ת"ק אמה מרובע ובו היה החיל ועזרת נשים והעזרה וההיכל, ורמז לת"ק אורך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים (שמות כז, יח) שאין ת"ל בחמשים מלמד שחצר המשכן א' מחלקי נ' שבהר הבית כיצד חלק ת"ק על ת"ק לרצועות של נ' על נ' יהיו בו ק' רצועות של נ' על נ' ואלו רצועות של ת"ק אורך ורוחב נ' יש מהן י' בת"ק על ת"ק הרי ק' רצועות של נ' על נ' הרי חצר המשכן א' מחמשים בהר הבית: **ורובו מן הדרום.** רוב בנין הלשכות היו בדרומו של ת"ק על ת"ק והיינו דכתיב ביחזקאל (מ, ב) ויניחני אל הר גבוה מאד ועליו כמבנה עיר מנגב שהיה מבונה הבנין עליו מנגב כההיא דדרשינן (בפ"ק) [בפ"ז] דסוטה (לד:) וחברון שבע שנים נבנתה. והא דכתיב (תהלים מח, ג) ירכתי צפון קרית מלך רב לפי שמקום שחיטת קדשי קדשים בצפון: **שני לו מן המזרח.** כמו שני למלך שהוא שפל ממנו כך לא היה המזרח מבונה כמו הדרום וכן הצפון שפל מן המזרח והמערב מן הצפון: **שם היה רוב תשמישו.** כי בחדרים והלשכות היו משתמשים: **ב כל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין.** כשהוא נכנס להר הבית אם יש לו עסק בהר הבית ואותו מקום שצריך לילך שם אם הוא פונה לשמאלו הוא קרוב לאותו מקום אין לו רשות לפנות לשמאלו כדי להתקרב לאותו מקום אלא צריך הוא לפנות דרך ימין להקיף עד שיגיע לאותו מקום ואז יוצא דרך שמאל לכניסתו אבל כל הלוכו דרך ימין אף ביציאתו ובכניסתו דמלאכת המשכן יליף לה (זבחים סב:) מקרא משלשה פונים מזרחה (דברי הימים ב ד, ד) שאין ת"ל פונים ד' פעמים אלא שכל פונות בעזרה ובהר הבית פונים לימין לראש המזבח פונים לימין: **שהוא מקיף לשמאל.** כשנכנס להר הבית פונה דרך שמאל ושואלין לו למה מקיף לשמאל: והוא אומר **שאני אבל.** כמו שאני אבל: **עשיתן כאילו עברו עליו את הדין.** כאשר אתה אומר שיתן בלבם לקרבו משמע דשלא כדין רחקוהו ומתפללין שיהפוך את לבם לקרבו ואינו כן כי בדין נדוהו והקירוב תלוי בו שיכניע את לבו לשמוע לדברי חבריו ויקרבוהו ועל זה ראוי להתפלל:

מסורת הש"ס

(א) תמיד כה:, (ב) [תמיד כה:],

הגהות הב"ח

(א) בפי' הר"ש ד"ה רובו וכו' העזרה הס"ד ואח"כ מ"ה [שני לו] מן המזרח:

ה) מדפיסי וילנא העירו שצ"ל כמו שהוא בערוך שלפנינו 'שער הצפוני נקרא טדי'. אכן בכמה כ"י של הערוך הגי' כמו שהעתיק רבינו.

ג א) לפנים ממנו סורג גבוה י' טפחים ושלש עשרה פרצות היו שם שפרצום מלכי יון חזרו וגדרום וגזרו כנגדם י"ג השתחויות ב) ב לפנים ממנו החיל עשר אמות ג ושתים עשרה מעלות היו שם רום המעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה כל המעלות שהיו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה חוץ משל אולם ג) ד כל הפתחים שהיו שם גובהן כ' אמה ורחבן עשר אמות חוץ משל אולם ה כל הפתחים שהיו שם היו להן דלתות חוץ משל אולם כל השערים שהיו שם היו להן שקופות חוץ משל טדי שהיו שם שתי אבנים מוטות זו ע"ג זו י כל השערים שהיו שם נשתנו להיות של זהב חוץ משער ניקנור מפני שנעשה בהן נס ויש אומרים מפני שנחשתן מצהיב:

ד ז) וכל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חוץ מכותל המזרחי שהכהן השורף את הפרה עומד בראש הר המשחה ומתכוין ורואה בפתחו של היכל בשעת הזיית הדם:

ה ה) ח עזרת הנשים היתה אורך מאה ושלשים וחמש על רחב מאה ושלשים וחמש וד' לשכות היו בד' מקצועותיה של מ' מ' אמה ולא היו מקורות וכך הם עתידים להיות שנאמר 1 ויוציאני אל החצר החיצונה ויעבירני אל ארבעת מקצועי החצר והנה חצר במקצוע החצר וגומר בארבעת מקצעות החצר חצרות קטורות ואין קטורות אלא שאינן מקורות ט ומה היו משמשות דרומית מזרחית היא היתה לשכת הנזירים ששם הנזירין מבשלין את שלמיהן ומגלחין את שערן ומשלחים תחת הדוד מזרחית צפונית היא היתה לשכת העצים ששם הכהנים בעלי מומין מתליעין העצים י וכל עץ שנמצא בו תולעת פסול מעל גבי המזבח צפונית מערבית היא היתה לשכת מצורעים מערבית דרומית ז) אמר ראב"י שכחתי מה היתה משמשת אבא שאול אומר שם היו נותנין יין ושמן היא היתה נקראת לשכת בית שמניה ח) וחלקה היתה א בראשה ב והקיפוה ט) כצוצרה שהנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן כדי שלא יהו מעורבין ט) וט"ו מעלות כ עולות מתוכה לעזרת ישראל כנגד ט"ו מעלות שבתהלים שעליהן הלוים ג אומרים בשיר לא היו טרוטות אלא מוקפות כחצי גורן עגולה:

ר"ש

ג לפנים ממנו. מכותל חומת הר הבית: **סורג גבוה י' טפחים.** מקלעות עצים כגון לט"ש ארוגות זו על גב זו באלכסון כעין שמסרגין את המטות: **י"ג השתחואות.** על הנס שזכו לגודרה: **לפנים ממנו.** מן הסורג ד]: **החיל עשר אמות.** עשר אמות רחבה מן הסורג לחיל. ה] מדלא קתני הכא גבוה כדקתני בסורג שמע מינה אורך ורוחב קא חשיב ובגובהו לא נתנו ו] שיעור דתנן לקמן (משנה ד) כל הכתלים שהיו שם גבוהים חוץ מכותל מזרחי שבו הכהן השורף את הפרה מכוין ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם ואם לא היה נמוך כותל מזרחי זה של החיל לא ז] היה מכוין רואה מעל גבי פתח היכל כדמפרש ביומא (טז.): ושתים עשרה מעלות היו שם: **ושלחה.** משך שלה. ופעם אמר רבי החיל עשר אמות גובה כותלו (א) ומוסב על ח] גובה הכותל בסורג: **חוץ משל אולם.** שתים עשרה מעלות שבין אולם ולמזבח שנינו לקמן (פ"ג מ"ו) ושלחה אמה: (על) **כל הפתחים כו' חוץ משל אולם.** שרוחבו עשרים אמה ברוחב הבית וגובהו ארבעים אמה: **היו להן שקופות.** ט] סיפין עשויין בבנין לשם הקשת הדלת ואפילו בשל אולם שאין בו דלת היו שקופות מזוזות לעצמן אלים וסיפים כל צורך הדלת: **חוץ משל טדי.** שאין לו בנין סף: י] **שתי אבנים מונחות זו על גב זו.** באחד חקוק חצי הפתח משקוף העליון וחקק חצי מזוזה מכאן וחקק חצי מזוזה מכאן ובאחד חקוק מפתן התחתון וחצי מזוזה חקוקה מכאן וחצי מזוזה חקוקה מכאן: **מוטות.** לא ידעתי לשונו: **שנעשה בהן נס.** מפורש ביומא (לח.): **מצהיב.** קריל"ש כזהב: **ד מן הכותל המזרחי.** של החיל שהיה נמוך כעשר אמות לראות מעליו פתחו של היכל במסכת יומא (טז.): **ה עזרת נשים.** היא חומת העזרה החיצונה והמקום קרוי כן: **היה קל"ה על קל"ה.** והכל פנוי חצר גדולה חוץ יא] שבד' מקצועותיה של ארבעים כל אחת ואחת ואיני יודע אם מרובעות היו אבל של יחזקאל היו ארבעים אורך ושלשים רוחב ולסוף קל"ה אמות היתה חומה והבדלה בין עזרת נשים לעזרת ישראל מלבד ט"ו מעלות העולות מתוכה לעזרת ישראל כמפורש: **ולא היו מקורות.** הלשכות האלה אלא כמין חצרות הן: **וכן הן עתידות להיות.** (ב) של יחזקאל לעתיד לבא חצרות בלא תקרה כדי לבשל יב] בתוכן את זבח העם שלמי התודה ואיל נזיר ככתוב יג] במשנה: **ויוציאני מחצר הפנימית.** היא עזרת ישראל: **אל החצר החיצונה.** היא עזרת נשים וחומה גבוהה היתה שם בין שתי שערים אלים ואולמים כמו שכתוב (יחזקאל מ, יד-טו): **אלא שאינן מקורות.** ואומר אני מה לשון קטורות מקטרן תרגום קיטור. העשן של המבשלים עולה למעלה שאין על גביהן יד] תקרה היא מרפסת המהלכת סביב כל החצר החיצונה שלשים לשכות אל הרצפה במקרא מפורש (יחזקאל מ, יז) ולימדנו קטורות שעל אותן מקצועי החצר פוסקת אותה הרצפה כדי להעלות עשן למעלה: **היא היתה לשכת המצורעים.** ששם היו טובלין תיכף טו] להכניס ידיהם לבהונות להזות עליהן מדם האשם והשמן שכל הנכנס לעזרה טעון ביאת מים והלשכה לא נתקדשה: **וחלקה היתה.** כל חומת העזרה החיצונה פנויה טז] מכולם בראשונה: **ולבסוף הקיפוה** יז] **בסיסטרא.** זיזין וגזוזטראות נעצו בחומה ובנו עליה תקרה ומרפסת לצורך שמחת בית השואבה המפורש בסוכה (נא:) שלא יתערבו שם אנשים ונשים: **מתוכה.** מעזרת נשים לעזרת ישראל: **עומדים בשיר.** לוים בתחלת עזרת ישראל אצל שער נקנור: **ולא היו טרוטות.** לא היו המעלות עולות בשורה זו על זו כמעלות החיל וכמעלות האולם: **אלא מוקפות.** היו בהיקף ועיגול אחת הנה ואחת הנה כעוגל חצי הלבנה כדי שלא יעלו יותר מדאי יח] עד עזרת ישראל (ג) לשון טרוטות איני יודע לכוין:

ר"מ

ג כשאדם מגיע לפרצה מאותן הפרצות משתחווה לשם ומודה על כריתות מלכות יון כמו שזכרנו בשקלים (פ"ו משנה ג) והיה אדם עולה מקרקע החיל י"ב מעלות ואז הולך בקרקע ישרה והיא עזרת הנשים ואמר שכל מעלה שהיתה במקדש גבוה חצי אמה יט] וגובה חצי אמה המעלה היא שלחה וזו היא צורת זה (ג) כדי שיתבאר הדבר שנקרא שלחה. ועוד יתבאר בפ' הג' (משנה ו) שמעלות האולם רום מעלה חצי אמה ושלחה כ] חצי אמה וכן פתחו של אולם גבהו ארבעים ורוחבו עשרים. ועניין מה שאמר **שקופות.** שהיה להם משקוף והוא המשקוף העליון של הפתח כא] והמשנה משתמשת בזה השם על הזיזים ועוד תראה במס' אהלות (פ"ט משנה י) שקורין אותו תמיד שקוף ולא משקוף כב] **וב' אבנים מוטות זו על גב זו** כגון זה (ד) והיה ציר השער מונח במקום כג] (אחד ובמקום אחד). וכבר זכרנו בשלישי מכפורים (לח.) נס שנעשה בדלתי ניקנור. ופירוש **מצהיב.** ירוק כעין הזהוב וכבר פירשו בסיפרא (תזריע, פרשת נגעים פרשתא ה, ה) מה שאמר רחמנא שער צהוב ואמר כתבנית הזהב כמו שנתבאר בנגעים (פ"י משנה א): ד הלכה זו צריכה ביאור הרבה ותן לבך לצייר מה שאני אומר לך אחר שאקדים שפרה אדומה צריך לזרוק מדמה לנוכח ההיכל והוא רואה אותו שנאמר (במדבר יט) והזה אל נוכח פני אהל מועד מדמה כד] ומכלל מסכת זו ר"א בן יעקב שאמר בפרק זה (משנה ו) שעזרת כהנים היתה גבוהה על עזרת ישראל שתי אמות ומחצה וכשנכנס אדם בשער שושן מהר הבית הולך בקרקע ישרה עד שיגיע אל החיל אחר כך עולה מן החיל בי"ב מעלות עד שמגיע לעזרת נשים ותהיה עזרת נשים גבוה מקרקע הר הבית והחיל כה] כשש אמות כו] לפי שכבר הקדמנו שכל מעלה שהיתה במקדש גבוהה חצי אמה אח"כ הולך עזרת נשים כולה שהיא ישרה ועולה מסופה לעזרת ישראל בט"ו מעלות כמו שזכר בפרק זה (משנה ה) ולפיכך היתה עזרת ישראל גבוהה מעזרת נשים ז' אמות ומחצה אח"כ עולה מעזרת ישראל אל עזרת הכהנים כז] בדוכן שגבהו אמה ושלשה מעלות ממעל לדוכן אחר כך הולך על עזרת כהנים כולה והמזבח ובין כח] האולם והמזבח בקרקע (אחד) ישרה אחר כך עולה בי"ב מעלות אל האולם כמו שיזכור בג' ממסכתא זו (משנה ו) והאולם וההיכל בקרקע אחד כט] ישרה ולפיכך יהיה ההיכל למעלה מעזרת כהנים בשש אמות ויעלה בידינו מכל הגבוהים שקרקע ההיכל למעלה מקרקע הר הבית שבו שער שושן כ"ב אמה וגבהו של שער שושן כ' אמה על הרוב כמו שהקדמנו שזה גובה של כל פתח ל] לפיכך כשהכהן עומד בהר המשחה ומביט משער שושן יגיע ראות עיניו אל המעלה השמינית ממעלות האולם ואינו רואה את ההיכל מן הפתח בשום פנים לפי שהמשקוף התחתון למעלה ממשקוף שער שושן העליון ב' אמות לנוכח ולפיכך צריך שיהא הכותל שלמעלה משער שושן נמוך כדי שיראה ההיכל ממעל לו ואע"פ שכל מה שאמרנו מבואר למעיין עוד אני מצייר אותו כדי שיובן במהרה ועוד נבאר איך היה מקום הנחת ההיכל והעזרה בשיפוע ההר וזו היא הצורה (ה) ואמרו שהוא נמוך מכ' אמה דרך משל כדי שיהא הנראה משער ההיכל יותר משתי אמות ואם היה גבהו של כותל פחות יהא הנראה מפתח ההיכל יותר בלי ספק וזה עניין מבואר: ה וכבר ידעת שקיטור שם עשן וענן קטורת שמעלה ממנו העשן לפי שאין לה תקרה. **ומתליעין.** ר"ל שמסירין העצים שיש בהם תולעת כמו שאמרו מסקלין על לא] הרמת האבנים שהושלכו בדרך. וממה שא"ר אליעזר בן יעקב שכחתי מה שהיתה משמשת. ראיה שהוא המגיד כל מה שהקדמנו בסדר הבית וכן ביאר הש"ס (יומא טז.). ועניין **חלקה.** שהיתה פרוצה ואין כותל מקיף לה וכבר נתבאר בסוף סוכה (נא:) שבה היתה הכניסה לשמחה בימי החג ומיראה שמא יתערבו הנשים בין האנשים הקיפו אותה בשקופין אטומים ועשו בהם כמין לב] מעלות כדי שיביטו מהן הנשים בשעת כניסת ישראל לשמחת בית השואבה שם כמו שביארנו בסוף סוכה. אח"כ אמר שמעלות עזרת נשים לא היו ארוכים כשאר המעלות כמו שהוא מפורסם היום מצורת המדרגות אלא היתה כל מעלה כמו חצי עגולה עד שתהא כל מעלה חצי גורן כזה (ו) ולפיכך היתה צורת המעלה כמו שלוקח קנת אצטבא ונתן אותה לג] על המעלה עד שתשלים צורת הסולם וזה אי אפשר לציירו בפשוט אבל יובן בקירוב:

מסורת הש"ס

א) [יומא טז.], ב) [ג"ז שם], ג) יומא טז. לח. זבחים נה:, ד) [יומא טז.], ה) יומא טז., ו) מנחות פה: קא., ז) יומא טז., ח) [סוכה נא:], ט) יומא טז.

הגהות הב"ח

(א) ד"ה ושלחה וכו' ומוסב. נ"ב האי דקאמר עשרה אמות: (ב) ד"ה וכן הן עתידות להיות כמו של: (ג) בפירוש ר"ש ד"ה אלא מוקפות וכו' עד עזרת ישראל היה כך לשון:

שינויי נוסחאות

א] וחלקה היתה בראשונה (מ"ה), ב] והקיפוה בצוצטרה (ש"מ), ג] נ"א. הלוים עומדים בשיר (מ"ה), ד] מן הסורג לחיל, הס"ד. ומתחיל ד"ה עשר אמות (מלאכ"ש), ה] ומדלא (מלאכ"ש), ו] לא נתנו בו שיעור (מלאכ"ש). וגי' כתי"א לא נתנו חכמים שיעור, ז] לא הוה מצי לראות את פתח ההיכל (מלאכ"ש), ח] ומוסב על גבוה הכתוב בסורג (כתי"א). ובמלאכ"ש גובה הכותל דבסורג, ט] ספים עשויין בבנין לשם הקשת דלת (מלאכ"ש), י] אלא שתי אבנים (מלאכ"ש וכתי"א), יא] חוץ מד' לשכות שבד' מקצועותיה (כתי"א. וכעי"ז הגיה היעב"ץ), יב] לבשל בתוכו (דפו"י), ובכי"א הגי' לבשל בהן, יג] ככתוב במקרא [יחזקאל מו, כד] (חק נתן), יד] שאין על גביהן תקרת הרצפה היא מרפסת (כתי"א), טו] להכנסת ידיהם (כתי"א), טז] פנויה מכלום (מלאכ"ש), יז] הקיפוה גזוזטרא (מלאכ"ש), ובכתי"א בסוסטרא. זיזין וגסוסטראות, יח] יותר מדאי לעזרת ישראל ולשון טרוטות (מלאכ"ש), יט] גבוה חצי אמה וחצי אמה שלחה. כצ"ל (ש"מ) וגי' רשל"י גבוה חצי אמה ושפתה חצי אמה ושפת המעלה היא, ובד"ו רפ"ח הגי' גבוהה חצי אמה ושלחה חצי אמה וגב המעלה היא שלחה, כ] ושלחה אמה. כצ"ל (ש"מ), כא] של הפתח ורוב שימוש המשנה משתמשת בזה השם מהקל [גי' הש"מ להקל] ועוד תראה (רשל"י), כב] שתי אבנים מוטות (רשל"י), כג] מונח במקום א' ובמקום ב' (ש"מ ורשל"י). והכונה לשתי הנקודות שבציור ד', המסומנות באותיות א' וב', כד] מדמה [תיבת 'מדמה' ליתא בדפו"י] ומסכת זו אליבא דרבי אליעזר בן יעקב (ש"מ), וגי' רשל"י, וכלל מסכת זו היא דעת רבי אליעזר, כה] והחיל שש אמות (ש"מ), כו] כי כבר קדם שכל מדרגה שהיתה במקדש גבוהה חצי (רשל"י), כז] אל עזרת הכהנים במעלה גבוה אמה ועליה דוכן שיש בו שלש מעלות ממעלה דוכן רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה אחר כך הולך (ש"מ). וגי' רשל"י בדוכן שגבהו אמה ושלש מעלות למעלה מהדוכן אחר כך, כח] ובין המזבח והאולם בקרקע ישרה. כצ"ל (רשל"י), כט] בקרקע אחד שוה ולפיכך (רשל"י), ל] של כל פתח וכשהכהן עומד (רשל"י), לא] על הסרת האבנים (רשל"י), לב] כמין עליית כדי שיביטו מהן (רשל"י), לג] ונתן אותה מעלה על המעלה (רשל"י),

פי' הרא"ש

ג לפנים ממנו. מחומת הר הבית: סורג. מחיצה עשויה כמין סריגי המטה וסריגי חלונות שהן עשויין נקבים נקבים. ולא פי' כמה היה בין מחיצת הר הבית ובין הסורג וגם לא פי' איך היה הסורג ומסתבר שהיה הולך על פני כל המזרח מצפון לדרום. אין טעם לצורך הסורג כי אין תוספת מעלת קדושה מן הסורג [ו]לפנים כי מחומת הר הבית עד החיל קדושה א' אם לא שנעשה לנוי, ומצאתי כתוב דלהתר טלטול בשבת נעשה, וצריך לפרש זה הטעם דמחיצת הר הבית נעש' תחילה לכל הבנינים שבתוכו וה"ל הוקף ולבסוף פתח ואחר שנעשו הבנינים עשו הסורג להקיף הר הבית לדירה להיותו פתוח ולבסוף הוקף ו): **לפנים ממנו החיל י' אמות.** לפנים מן הסורג לצד המערב היה מתחיל קדושת החיל שהיא למעלה מקדושת הר הבית כדתנן במסכת כלים (פ"א מ"ח) והיה רחבו י' אמות עד כותל עזרת נשים: **וי"ב מעלות היו.** בחיל: **רום כל מעלה חצי אמה: ושלחה.** מקום שדורך עליה כמו (ישעיה לב, ח) משלחי רגל: **היה רחב חצי אמה.** כאורך רגל של אדם: **כל המעלות שהיו.** בהר הבית: **חוץ משל אולם.** שיש שם מעלות ששלחן אמה (לקמן פ"ג מ"ו): **חוץ משל אולם.** שהיה גובה הפתח מ' ורחבו כ': **היה להן שקופות.** היה להם משקוף ארוך ומונח על שתי המזוזות כעין שלנו: **חוץ משער טדי שהיו [שתי] אבנים מוטות זו ע"ג זו.** כזה: **שנעשה בהן נס.** כדמפרש ביומא (לח.) שהביאום בספינה ועמד עליהם נחשול ים לטבען והשליכום אל הים להקל מעליהם: ד [כל]

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ה מהל' בית הבחירה הל' ג:
ה ב מיי' שם:
ו ג מיי' שם פ"ו הל"א:
ז ד מיי' שם פ"ה הל"ה:
ח ה מיי' שם הלכה ב:
ט ו מיי' שם הלכה ה:
י ז מיי' שם פ"ו הל"ה:
יא ח מיי' שם פ"ה הל"ז:
יב ט מיי' שם הל' ח:
יג י מיי' שם הל' ט:
יד כ מיי' שם פרק ו הלכה ב:

תורה אור השלם

1. וַיּוֹצִיאֵנִי אֶל הֶחָצֵר הַחִיצֹנָה וַיַּעֲבִירֵנִי אֶל אַרְבַּעַת מִקְצוֹעֵי הֶחָצֵר וְהִנֵּה חָצֵר בְּמִקְצֹעַ הֶחָצֵר חָצֵר בְּמִקְצֹעַ הֶחָצֵר: בְּאַרְבַּעַת מִקְצֹעוֹת הֶחָצֵר חֲצֵרוֹת קְטֻרוֹת אַרְבָּעִים אֹרֶךְ וּשְׁלֹשִׁים רֹחַב מִדָּה אַחַת לְאַרְבַּעְתָּם מְהֻקְצָעוֹת:
יחזקאל מו כא, כב

פי' הרא"ש (המשך)

הכותלים שהיו שם גבוהים היו. כי השערים היו גבוהים כ' אמה חוץ מחומה שהיא למעלה מן השערים גבוה מאד: **חוץ מכותל המזרחי.** של הר הבית שהיה נמוך לפי שהכהן השורף את הפרה צריך שיראה פתח ההיכל בשעת הזית הדם כדכתיב (במדבר יט, ד) והזה [אל] נכח פני אהל מועד והיה רואה מע"ג חומת הר הבית דרך שער עזרת נשים ושער העזרה את פתח אהל מועד אבל אם היה כותל מזרחי גבוה אע"פ שכל השערים מכוונים זה כנגד זה שערי הר הבית ועזרת הנשים והעזרה ופתח ההיכל לא היה יכול לראות פתח ההיכל דרך השערים לפי שקרקע הר הבית מגביה והולך כ' אמה קודם שיגיע להיכל וגובה פתח המזרחי היה עשרים אמה הילכך היה צריך לראות פתח אהל מועד מע"ג הכותל דרך שאר השערים: **ה עזרת נשים היתה אורך קל"ה.** מן המזרח למערב: **על רוחב קל"ה.** מן הצפון לדרום הוא מונה והולך לפרנס הר הבית ממזרח למערב לכך קרי ליה אורך אע"פ שהאורך והרחב שוה: **ד' לשכות היו בד' מקצועות.** מבחוץ) כזה:

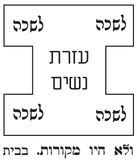

ולא היו מקורות. בבית שני: **ואין קטורות אלא שאינן מקורות.** שאין דבר מעכב את העשן מלעלות כדרכו: **ששם נזירים מבשלים שלמיהם.** דכתיב (יחזקאל מו, כד) ויאמר אלי אלה בית המבשלים אשר יבשלו שם משרתי הבית את זבח העם: **ומגלחים את שערם.** דכתיב (במדבר ו, יח) וגלח הנזיר פתח אהל מועד ואמרי' בנזיר בפרק ג' מינין (מה.) וכי תעלה על דעתך שבפנים הוא מגלח לפני מלך ב"ו אין עושין כן לפני ממ"ה עושין אלא(ח) מגלח כשמבשלין שנאמר בהן ושחטו פתח אהל מועד (ויקרא ג, ב): **ומשלחים תחת הדוד.** יורה שמבשלין בה השלמים כדכתיב (במדבר ו, יח) ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים: **כהנים בעלי מומין.** שאינן ראויין לעבודה בודקין העצים שלא יהא בהן תולעת: **פסול מע"ג המזבח.** דעצים איקרו קרבן דכתיב ולקרבן העצים (נחמיה יג, לא) ואמרינן במנחות פרק כל קרבנות (פה:) לא שנו אלא לח אבל יבש גורדו וכשר: **לשכת המצורעים.** מפרש בתוספתא(ט) למה נקראת כן על שם שמצורעים טובלין שם בשמיני לטהרתן כשבא להכניס ידיו לבהונות אע"פ שטבל מבערב: **וחלקה היתה.** עזרת נשים: **בראשונה.** שלא היה בה שום תקרה: **והקיפוה גזוזטרא.** ועשו זיזין בכתלים סביב ועשו על גבן תקרה. ומפרש בפרק בתרא דסוכה (נא:) בראשונה היו אנשים מבפנים ונשים מבחוץ ובאים לידי קלות ראש התקינו שיהו נשים רואות מלמעלה ואנשים מלמטה בשמחת בית השואבה: **שעליהן הלוים עומדין בשיר.** של שיר שמחת בית השואבה כדמפרש בסוכה (שם) אבל שיר הקרבנות היה אצל המזבח בעזרת כהנים: **תרוטות.** משוכות באורך: **אלא מוקפות כחצי גורן עגולה.** כזה:

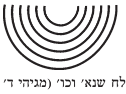

ו) ועיין בכס"מ הל' בית הבחירה (פ"ה הל' ג) מה שתמה ע"ז הטעם (מגיהי ד' וילנא). ז) עיין בתוי"ט שמפרש שמבפנים היו (מגיהי ד' וילנא). ח) נ"ל שצ"ל אלא בשלמים הכתוב מדבר מקום שהיה מבשל שם היה מגלח שנא' וכו' (מגיהי ד' וילנא). ט) לפנינו ליתא בתוספתא, אלא ביומא (ל:).